

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในกรณีการให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายในเรื่องค่าเสียหาย

การที่ประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีทางด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นนี้ก็เพื่อ ทำหน้าที่เป็นกฎหมายวิธีสารบัญญัติที่จะกำหนดแนวทางในการนำกระบวนการที่เป็นวิธีการเฉพาะมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมและเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น การจัดทำกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อมที่เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติขึ้นเป็นการเฉพาะนี้ มีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง แม้ประเทศไทยจะมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความปกครองอยู่แล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะนำมาเป็นกลไกในการสร้างความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะการขาดการพิจารณาที่สามารถมองดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบองค์รวมที่เหมาะสมกับสภาพของคดี จึงเกิดมีแนวความคิดว่า ควรที่จะมีความจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องมีการบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะขึ้น

สำหรับหลักการในกฎหมายวิธีพิจารณาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อมที่จะขอนำมาเสนอในที่นี้นั้นเป็นไปเพื่อให้กระบวนการพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อมมีลำดับขั้นตอนและมีความชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสิทธิในการที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักของบุคคลที่จะได้รับความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ชัดเจนไว้ใน ส่วนที่ 4 สิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 40

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมโดยรวมนั้น นับวันปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้ยังมีการขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย ประชาชนยังไม่เข้าใจเรื่องการใช้สิทธิทางกฎหมายของตน ยังไม่มีกระบวนการใช้สิทธิทางศาล รวมทั้งความคุ้มครองสิทธิทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายสิ่งแวดล้อม และตามกฎหมายก็ยังมีจำกัดสิทธิบางประการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื่องจากในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ยังไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ หากแต่ได้นำประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม และการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม นี้อยู่ในอำนาจของศาลแพ่งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมและศาลปกครอง ซึ่งในการบังคับใช้กฎหมายโดยลักษณะดังกล่าวนี้ยังขาดกฎหมายอันเกี่ยวกับกระบวนการวิธีพิจารณาที่เป็นเฉพาะสำหรับคดีสิ่งแวดล้อม อันเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากพื้นฐานและเจตนารมณ์ของกฎหมายแพ่งทั่วไปดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้น กรณีจึงไม่สามารถที่จะรองรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นที่กำลังเกิดความเสียหายที่ขยายวงกว้างและมีความซับซ้อน จึงทำให้กระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยได้ และยังไม่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาลingkunganได้อย่างแท้จริงซึ่งเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไข หากชักช้าความเสียหายจะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังนั้น เพื่อการเยียวยาปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ดีและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคม กฎหมายดังกล่าวจึงควรที่จะมีการบัญญัติกฎหมายในส่วนวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะเพื่อใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อมโดยตรง

เมื่อหากเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้ว ความเคลื่อนไหวเพื่อความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice Movement) ที่เคยเกิดขึ้น ได้ส่งผลให้หลายประเทศได้พยายามปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าในบางประเทศได้องค์กรดูแลรับผิดชอบและมีความพยายามจัดตั้ง “ศาลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ” “ศาลสิ่งแวดล้อมและผังเมือง” “ศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดิน” หรือ “ศาลทรัพยากรน้ำ” เพื่อให้เป็นองค์กรในการระงับความขัดแย้งอย่างเป็นพิเศษ หรือในบางประเทศที่แม้ไม่มีศาลสิ่งแวดล้อม แต่ก็มีการดำเนินการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมที่สะดวก รวดเร็วและประหยัด ทำให้ความขัดแย้งต่างๆ ถูกจัดการได้อย่างเป็นระบบ ทำความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ผู้ศึกษาเห็นถึงประเด็นปัญหาในการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ฉบับนี้ ที่มีความสำคัญและควรที่จะนำมาศึกษาและพิจารณาโดยมุ่งเน้นในประเด็นที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายอันเป็นปัญหาหลักที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความยุติธรรมและความเหมาะสมในการเยียวยาผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมทุกวันนี้ โดยจะพิจารณาในประเด็นเรื่องการกำหนดค่าเสียหาย ดังนี้

ประเด็นปัญหาเรื่องการเยียวยาผู้เสียหายในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 96 วรรค 2 ซึ่งกำหนดแต่เพียงว่าให้ผู้ที่ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นเท่านั้น สืบเนื่องจาก ความเสียหายทางสุขภาพของผู้เสียหายที่เกิดขึ้นจากการได้รับสารพิษวัตถุอันตรายที่เป็นมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป กล่าวคือ บางกรณี

การได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายในจำนวนมากก่อให้เกิดอาการเจ็บป่วยโดยเฉียบพลันเห็นได้ชัดเจน เช่น กรณีอุบัติเหตุทางรังสีโคบอลต์-60 ที่ผู้เสียหายได้รับรังสีจำนวนมาก ก่อให้เกิดอาการอ่อนเพลีย คลื่นไส้ อาเจียน ปวดศีรษะ ผอมร่าง ไช้กระดูกฝ่อ จำนวนเม็ดเลือดขาวต่ำ บางรายที่สัมผัสรังสีอย่างใกล้ชิดเกิดบาดแผลต้องตัดนิ้วมือที่เป็นแผลทิ้ง เป็นต้น แต่โดยส่วนใหญ่แล้วสารพิษหรือมลพิษเมื่อเข้าสู่ร่างกายแล้วจะสะสมอยู่ในร่างกายหรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบในร่างกายของมนุษย์ เช่น การได้รับรังสีจำนวนมากทำให้โครโมโซมในร่างกายเสียหาย ส่งผลให้แพทย์ต้องติดตามเฝ้าระวัง ผลเลือดและโครโมโซมผู้เสียหายไปไม่น้อยกว่า 10 ปี เนื่องจากมีโอกาสที่จะเป็นมะเร็งมากกว่าบุคคลทั่วไป หรือกรณีที่ ตะกั่วซึ่งสะสมในร่างกายอาจทำอันตรายต่อเนื้อเยื่อสมอง ระบบไต ระบบการสร้างเม็ดเลือดแดง การสร้างกล้ามเนื้อ ทารกในครรภ์เมื่อคลอดจะมีพัฒนาการทางสมองช้ากว่าปกติ เป็นต้น ซึ่งอาการเจ็บป่วยดังกล่าวมิได้แสดงผลให้ปรากฏให้เห็นชัดเจนในปัจจุบัน แต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการแสดงผลความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ความเสียหายทางสุขภาพที่ยังไม่ปรากฏอาการเจ็บป่วยที่ชัดเจนดังกล่าว ประกอบกับข้อจำกัดของผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ที่ไม่อาจยืนยันได้ว่าผู้เสียหายที่ได้รับรังสีหรือมลพิษเข้าสู่ร่างกายมีโอกาสที่จะเจ็บป่วยในอนาคตได้แค่ไหน เพียงใด ทำให้ศาลไม่สามารถกำหนดค่าเสียหายต่อสุขภาพของผู้เสียหายในอนาคตได้อย่างชัดเจน ดังเช่นกรณีอุบัติเหตุทางรังสีโคบอลต์-60 ศาลปกครองกลางพิพากษาว่า สำหรับค่ารักษาพยาบาลในอนาคตนั้น เนื่องจากผู้ฟ้องคดีจะมีโครโมโซมเสียหายหรือมีโอกาสเป็นมะเร็งหรือเจ็บป่วยอย่างอื่นหรือไม่ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าจะเกิดหรือไม่อย่างไร แพทย์ผู้ทำการรักษาชี้แจงว่าเห็นควรติดตามผลเลือดและโครโมโซม ไปไม่น้อยกว่า 10 ปี ปัญหาการเยียวยาผู้เสียหายจึงเกิดขึ้นว่า ผู้เสียหายรายนี้ควรได้รับการชดเชยเท่าไรอย่างไร เพราะศาลไม่อาจทราบได้ในขณะนี้ว่าผู้ฟ้องคดีจะมีอาการเจ็บป่วยในอนาคตหรือไม่เพียงใด ศาลในคดีนี้จึงมีความเห็นควรไม่กำหนดค่ารักษาพยาบาลให้ในขณะนี้ แต่สงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาในส่วนนี้อีกในระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี นับแต่วันที่มีคำพิพากษา ตามมาตรา 444 วรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากนี้ในประเด็นค่ารักษาพยาบาลในอนาคตที่ศาลสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาไว้ 2 ปี นั้นต่อมาศาลปกครองสูงสุดพิพากษา² โดยสรุปว่าค่ารักษาพยาบาลในอนาคตที่ศาลปกครองแก้ไขให้ได้ต้องเป็นค่าใช้จ่ายที่ศาลปกครองชั้นต้นได้พิพากษากำหนดให้แล้ว แต่มีข้อมูลใหม่เพิ่มเติมได้ภายใน 2 ปี เมื่อค่าเสียหายตามอุทธรณ์ (ค่าตรวจติดตามผลการตรวจเลือด โครโมโซม ค่ารักษาพยาบาลเมื่อป่วยเป็นมะเร็งในอนาคต โดยวิธีการจัดตั้งกองทุนให้ผู้ฟ้องคดีมีสิทธิเบิกจ่ายเมื่อมี

¹ คำพิพากษาศาลปกครองกลาง คดีหมายเลขแดงที่ 1820/2545

² คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด คดีหมายเลขแดงที่ อ.415/2550 ระหว่าง น.ส.สมใจ แก้วประดับ กับพวก ผู้ฟ้องคดี กับ สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ ผู้ถูกฟ้องคดี ฉบับวันที่ 20 ธันวาคม 2550

ค่ารักษาพยาบาลเกิดขึ้นจริงในอนาคต เป็นการกล่าวอ้างขึ้นมาใหม่ไม่มีฐานค่าเสียหายที่ศาลปกครองได้กำหนดไว้เดิม โดยศาลปกครองชั้นต้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิมไม่กำหนดค่ารักษาพยาบาลในส่วนนี้ให้ ค่ารักษาพยาบาลในอนาคตในส่วนนี้จึงไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่ศาลปกครองจะกำหนดให้ได้

ในขณะที่ศาลแพ่ง ก็มีคำพิพากษาในลักษณะเดียวกันว่า “เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าโจทก์ต้องใช้เวลาในการตรวจและติดตามผลในอนาคต 10 ปี เนื่องจากมีโอกาสที่จะเป็นมะเร็งมากกว่าบุคคลทั่วไป แต่ไม่สามารถทราบได้แน่ชัดว่าโจทก์จะเป็นโรคมะเร็งหรือไม่ และพันวิสัยที่จะทราบว่าความเสียหายมีเพียงใด จึงสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาภายในกำหนด 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรค 2 ส่วนที่ขอให้จำเลยวางประกันนั้นเห็นว่าเมื่อความเสียหายยังไม่เกิดขึ้น จึงไม่กำหนดให้จำเลยที่ 1 วางประกัน”³

ซึ่งคำพิพากษาของศาลปกครองกลาง ศาลปกครองสูงสุด และศาลแพ่งดังกล่าว นอกจากสะท้อนปัญหาความไม่ชัดเจนในการกำหนดค่าเสียหายทางสุขภาพในกรณีได้รับสารพิษแต่ยังไม่ปรากฏอาการเจ็บป่วยแล้ว การที่ศาลสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษา ค่ารักษาพยาบาลหรือค่าเสียหายในอนาคตไว้ภายในกำหนดเพียง 2 ปี ตามมาตรา 444 วรรค 2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นการเยียวยาความเสียหายที่ไม่สอดคล้องกับอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากสารพิษ หรือมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งใช้ระยะเวลาในการปรากฏผลความเสียหาย เพราะหากผู้เสียหายมีอาการเจ็บป่วยจากมลพิษในร่างกายเมื่อพ้นกำหนด 2 ปี ตามคำพิพากษา จะทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาความเสียหายอย่างแท้จริงที่ควรจะเป็นและเป็นธรรมแม้จะชนะคดีแล้วก็ตามเพราะปัญหาที่อาจตามมาเหล่านั้นอันเนื่องจากการสะสมสารพิษต่างๆ ย่อมเป็นที่รู้กันดีว่าเป็นเหตุแห่งการเกิดปัญหาทางสุขภาพที่เรื้อรังและอาจถึงแก่ชีวิตได้ในเวลาต่อมาหรือที่มากกว่านั้นคือมีผลต่อเนื่องไปถึงพันธุกรรมที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อบุตรหลานของผู้ที่ได้รับการเยียวยาความเสียหายที่จะกำเนิดขึ้นในอนาคต โดยที่ความเสียหายอันใหญ่หลวงนี้ถูกปฏิเสธที่จะได้รับการชดเชยเพียงเพราะไม่มีกฎหมายรองรับ และปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิให้ผู้เสียหายที่สามารถเรียกร้องให้ผู้กระทำละเมิดจัดหาหลักประกันหรือตั้งกองทุนใดๆ เพื่อชดเชยค่ารักษาพยาบาลตามความเป็นจริง หากมีความเจ็บป่วยในอนาคตทำให้ผู้เสียหายขาดหลักประกันในการเยียวยาความเสียหายทางสุขภาพอีกประการหนึ่งด้วย หรือยกตัวอย่างเช่น ในกบัตถ์ยเซอร์โนบิล เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้วซึ่งเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์อันเกิดกับโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ที่ร้ายแรงที่สุดในปัจจุบันที่ส่งผล

³ คำพิพากษาศาลแพ่ง คดีหมายเลขแดงที่ 1269/2542 ระหว่าง น.ส.จิตราภรณ์ เจริญอุดมทรัพย์ กับพวก โจทก์ กับ บริษัท กมลสุโกศลอิเล็กทรอนิกส์ จำกัด กับพวก จำเลย ลงวันที่ 18 มีนาคม 2547

กระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมร้ายแรงยิ่งเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดปัญหาความเสียหายทางสุขภาพที่ตามมาอย่างต่อเนื่องของผู้ที่ได้รับมลพิษโดยความเสียหายทางร่างกายและสุขภาพอนามัยของผู้ที่ต้องเสียหายนั้นยังไม่ปรากฏอาการให้เห็นอย่างชัดเจนในขณะที่ได้รับสารพิษ กล่าวคือ **อุบัติเหตุเชอร์โนบิล** (Chernobyl disaster) นี้เป็นอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 26 เมษายน พุทธศักราช 2529 ที่โรงไฟฟ้านิวเคลียร์เชอร์โนบิล ตั้งอยู่ที่นิคมเชอร์โนบิลริมฝั่งแม่น้ำนีเปอร์ใกล้เมืองพริเพียต จังหวัดเคียฟ ทางตอนเหนือของยูเครน ใกล้ชายแดนเบลารุส

โดยมีสาเหตุเกิดขึ้นเมื่อวิศวกรได้ทำการทดสอบการทำงานของระบบหล่อเย็น และระบบทำความเย็นฉุกเฉินของแกนปฏิกรณ์นิวเคลียร์ แต่การทดสอบระบบได้ล่าช้ากว่ากำหนดจนต้องทำการทดสอบโดยวิศวกรกะกลางคืนได้เกิดแรงดันไอน้ำสูงขึ้นอย่างฉับพลันแต่ระบบตัดการทำงานอัตโนมัติไม่ทำงาน ส่งผลให้เกิดความร้อนสูงขึ้นจนทำให้แกนปฏิกรณ์นิวเคลียร์หมายเลข 4 หลอมละลายและเกิดระเบิดขึ้น ผลจากการระเบิดทำให้เกิดขี้เถ้าปนเปื้อนกับมันตภาพรังสีพวยพุ่งขึ้นสู่บรรยากาศและกระจายตัวไปหลายร้อยกิโลเมตร ปกคลุมทางตะวันตกของสหภาพโซเวียต ยุโรปตะวันออก ยุโรปตะวันตก ยุโรปเหนือทางการยูเครน เบลารุส และรัสเซีย รวมไปถึงประเทศที่เหนือขึ้นไปตามทิศทางลมที่พัดพา อย่างเช่นประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียที่ได้รับผลกระทบรุนแรงไม่แพ้กันเพราะอยู่ในทิศทางลม และหลังจากการระเบิดทำให้ต้องอพยพประชากรมากกว่า 336,000 คน ออกจากพื้นที่อย่างฉุกเฉิน

อุบัติเหตุครั้งนี้ได้รับการจัดความรุนแรงไว้ที่ระดับ 7 ซึ่งเป็นระดับสูงสุดตามมาตรฐานระหว่างประเทศว่าด้วยเหตุการณ์ทางนิวเคลียร์ เป็นเหตุให้สำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศและองค์การอนามัยโลก⁴ ได้ประมาณการว่ามีผู้ได้รับผลกระทบจากการระเบิดโดยตรงมากกว่า 600,000 คน มีผู้เสียชีวิตทันทีหลังการเกิดระเบิด 56 คน แต่ผู้เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งจากการสัมผัสกับมันตรังสีอาจสูงถึง 4,000 คน โดยหลังเกิดเหตุมีผู้ป่วยประเภทเจ็บป่วยรังสีเฉียบพลัน (acute radiation sickness: ARS) มากถึง 237 คน ซึ่งในจำนวนนี้มี 31 คนเสียชีวิตในช่วงสามเดือนแรก ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่กู้ภัยและดับเพลิงที่พยายามควบคุมเหตุการณ์โดยไม่ทราบถึงอันตรายของการรับรังสีและควั่น ทั้งนี้รายงาน ค.ศ. 2006 ขององค์การอนามัยโลกในที่ประชุมผู้เชี่ยวชาญ Chernobyl Forum ว่าด้วยผู้ปฏิบัติงาน 237 คนที่ป่วย ARS รายงานว่ามีผู้เสียชีวิตจาก ARS จำนวน 31 คนในช่วง 2-3 เดือนแรก ไม่มีรายงานการเสียชีวิตจาก ARS ของประชากรทั่วไป แต่ต่อมามีจำนวนมากถึง 9,000 รายที่เสียชีวิตจากมะเร็งอันเนื่องจากการรับรังสีเข้าไป⁵ ในบรรดาผู้ปฏิบัติงาน

⁴ ตัวอย่าง <http://th.wikipedia.org/wiki/Chernobyl>

⁵ ตัวอย่าง <http://www.unigang.com/Article/6406>

กัญชาชาวรัสเซีย 72,000 คนที่อยู่ในกลุ่มศึกษา มีการเสียชีวิตจากเหตุที่ไม่ใช่มะเร็ง 216 รายซึ่งเกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุในช่วง ค.ศ. 1991-1998 ระยะแฝงของการเกิดเนื้องอกที่เกิดจากการได้รับรังสีมากเกินไปอยู่ที่ 10 ปี โดยสรุปแล้วมีรายงานประมาณยอดผู้เสียชีวิตด้วยมะเร็งน่าจะสูงถึง 93,000 คน และโรคอื่นๆ อีกนับแสนคน โรคที่เห็นเด่นชัดว่าเป็นผลพวงมาจากการรั่วไหลของกัมมันตภาพรังสี คือ มะเร็งที่ต่อมไทรอยด์ โดยพบมากถึง 4,000 คน ส่วนใหญ่กำลังเป็นเด็กและวัยรุ่นในช่วงที่เกิดเหตุระเบิด และหลังจากเกิดอุบัติเหตุระเบิดก็พบกัมมันตรังสีปนเปื้อนอยู่ในทุกประเทศที่กล่าวมาทั้งยังพบอีกว่าในปัจจุบันนี้ยังคงมีสิ่งปนเปื้อนฝังแน่นอยู่ตามผิวดินบริเวณที่เกิดเหตุและสถานที่แวดล้อมข้างเคียง ซึ่งก็หมายความว่าหลังจากการได้รับสารพิษจากกัมมันตภาพรังสีของแกนปฏิกรณ์นิวเคลียร์แล้ว ไม่ใช่ว่าจะปรากฏอาการความเสียหายทางด้านสุขภาพร่างกายให้ประจักษ์ชัดในทันทีหากแต่ต้องรอระยะเวลาผ่านไปมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ความรุนแรงของการได้รับสารกัมมันตรังสีและภูมิคุ้มกันภายในร่างกายของแต่ละบุคคล ซึ่งหากเหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นในประเทศไทย ผู้ที่ได้รับความเสียหายก็อาจต้องถูกปฏิเสธที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการนำเอาหลักเกณฑ์การกำหนดค่าเสียหายในคดีละเมิดทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาบังคับใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้ศาลต้องพิเคราะห์ถึงจำนวนค่าเสียหายที่ปรากฏในเวลาที่มีคำพิพากษาหรืออย่างมากที่สุดภายใน 2 ปีนับแต่วันที่คำพิพากษาทั้งที่หลักฐานทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ได้บ่งไว้ว่าระยะแฝงของการเกิดเนื้องอกอาจต้องใช้เวลานานถึง 10 ปีกว่าจะทราบแน่ชัดถึงความเสียหายอย่างเป็นรูปธรรม

อีกกรณีหนึ่งที่เป็นความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อมครั้งประวัติศาสตร์ของโลกและโดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา คือการรั่วไหลของน้ำมันดิบจากแท่นขุดเจาะดีพวอเตอร์ฮอไรซัน หรือที่เรียกในชื่ออื่นว่า การรั่วไหลของน้ำมันดิบของบีพี หรือ การรั่วไหลของน้ำมันดิบในอ่าวเม็กซิโก เป็นเหตุการณ์น้ำมันรั่วขนาดใหญ่ในอ่าวเม็กซิโก ระหว่างวันที่ 20 เมษายน - 15 กรกฎาคม พุทธศักราช 2553 กินระยะเวลาถึง 86 วัน ซึ่งนับว่าเป็นการรั่วไหลของน้ำมันนอกชายฝั่งที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา เป็นการรั่วไหลของน้ำมันที่ใหญ่ที่สุดในโลกด้วยปริมาณน้ำมันรั่วรวมหลายสิบล้านแกลลอน การรั่วครั้งนี้เกิดมาจากการที่น้ำมันพุ่งขึ้นจากใต้ทะเล ซึ่งเป็นผลจากการระเบิดของแท่นขุดเจาะน้ำมันดีพวอเตอร์ฮอไรซัน เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2553 การระเบิดครั้งนี้ทำให้นักงานเสียชีวิตทันที 11 คน และบาดเจ็บ 17 คน แท่นขุดแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของบริษัทฮัลเบอร์ลิท (BP) เป็นแท่นเจาะแบบเคลื่อนที่ ขณะเกิดเหตุระเบิด กำลังขุดเจาะน้ำมันดิบจากระดับความลึก 1,500 เมตร และจมลงเมื่อวันที่ 22 เมษายน 36 ชั่วโมงหลังการระเบิดในช่วงของการรั่วไหลประมาณการว่ามีน้ำมันดิบรั่วไหลออกมาจากช่องเปิดใต้ทะเลระหว่างวันละ 12,000 ถึง 100,000 บาร์เรล (1.9 ล้าน ถึง 16 ล้านลิตรต่อวัน) ก่อให้เกิดภาวะปนเปื้อนเป็นอาณาบริเวณระหว่าง

6,500 ถึง 24,000 ตารางกิโลเมตร และภายหลังเหตุการณ์นี้ มีประมาณการว่ามีน้ำมันรั่วไหลทั้งสิ้น 4.9 ล้านบาร์เรล⁶ จนกระทั่งเมื่อเดือนพ.ย. ปีที่แล้ว ผู้บริหารของบริษัทปิโตรเลียมยินยอมชำระค่าปรับให้แก่ทางการสหรัฐ 4,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ราว 139,950 ล้านบาท) เพื่อขอยอมความนอกศาล ถือเป็นค่าปรับในคดีสิ่งแวดล้อมที่สูงที่สุดเท่าที่เคยมีมา แต่ก็ยังคงมีรายงานถึงผลสำรวจปัจจุบันนี้ว่ายังคงมีน้ำมันรั่วที่หลงเหลืออยู่อีกจำนวนมากอันส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมใต้ทะเล โดยคราบน้ำมันที่ลอยอยู่บนผิวน้ำจะทำปฏิกิริยากับออกซิเจนทำให้ออกซิเจนในน้ำลดลงและปิดกั้นการสังเคราะห์แสงของแพลงก์ตอนพืช สาหร่าย และพืชน้ำต่างๆ เปลี่ยนแปลงสภาวะการย่อยสลายของแบคทีเรียในน้ำ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดล้วนส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น (ปลา สัตว์หน้าดิน ปะการัง ฯลฯ) รวมถึงนกน้ำด้วย เกิดการสะสมสารพิษในห่วงโซ่อาหารที่เริ่มตั้งแต่ผู้ผลิต (แพลงก์ตอนพืช) ผู้บริโภคขั้นต้น (แพลงก์ตอนสัตว์/ปลา) จนถึงผู้บริโภคขั้นสุดท้ายซึ่งก็คือมนุษย์ จึงเป็นคำตอบที่ดีว่าจากเหตุการณ์ครั้งนี้นอกจากความเสียหายทางทรัพยากรธรรมชาติที่เห็นได้อย่างเด่นชัดแล้วความเสียหายที่มนุษย์ได้รับยังมีทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อมที่มาจากทรัพยากรสัตว์น้ำที่ได้บริโภคเข้าไปอันเป็นการสะสมสารพิษจากน้ำมันเข้าสู่ร่างกายและระยะเวลาในการแสดงปฏิกิริยาที่ไม่อาจสรุปความเสียหายได้อย่างชัดเจนในช่วงนี้ (พุทธศักราช 2556) เพราะน้ำมันมีความเป็นพิษต่อทางเดินอาหารทำให้เกิดแผลเลือดออกในตับ ตับอ่อน ไต ทำลายเนื้อเยื่อเหล่านี้อย่างรุนแรง รวมถึงส่งผลต่อปอด อาจพบภาวะปอดบวมได้จากการรับน้ำมันเข้าไปในร่างกายปริมาณมาก และยังส่งผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง มีผลระยะยาวต่อระบบสืบพันธุ์ซึ่งไม่อาจตรวจพบได้ในทันที⁷

สำหรับกรณีของ ภัยพิบัตินิวเคลียร์ฟูกูชิมะไดอิจิ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีความรุนแรงใกล้เคียงกับเหตุการณ์เชอร์โนบิล เป็นเหตุการณ์ที่อุปกรณ์เครื่องมือของโรงไฟฟ้าขัดข้องและปลดปล่อยสารกัมมันตรังสีออกมา ณ โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ฟูกูชิมะ ไดอิจิ หลังจากเหตุการณ์สึนามิที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พุทธศักราช 2554 ทำให้โรงไฟฟ้าทั้งหมดถูกน้ำท่วม จนทำให้เครื่องปฏิกรณ์เกิดการหลอมละลายและมีการระเบิดของไฮโดรเจนออกมาเป็นเหตุให้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นด้วยเกรงว่าจะเกิดการรั่วไหลของกัมมันตรังสี จึงนำไปสู่การอพยพประชาชนในรัศมี 20 กิโลเมตรโดยรอบโรงไฟฟ้า คนงานซึ่งทำงานอยู่ที่โรงไฟฟ้าได้รับปริมาณรังสีเข้าไปและถูกอพยพชั่วคราวหลายครั้ง ส่งผลให้พื้นที่ทางตอนเหนือของญี่ปุ่นในรัศมี 30-50 กิโลเมตรจากโรงไฟฟ้า พบว่าระดับ

⁶ ตัวอย่าง <http://th.wikipedia.org/wiki/น้ำมันรั่วในอ่าวเม็กซิโก>

⁷ ตัวอย่าง http://www.seub.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=465:seubnews&catid=5:2009-10-07-10-58-20&Itemid=14

ซีเซียมกัมมันตรังสีสูงพอที่จะก่อให้เกิดอันตราย จึงสั่งห้ามรับประทานอาหารที่ผลิตขึ้นในพื้นที่ถูกห้ามวางจำหน่าย รวมถึงน้ำประปาไม่ควรจะใช้เพื่อเตรียมอาหาร และยังมี การตรวจพบการปนเปื้อนของสารพลูโตเนียมในพื้นที่บริเวณในโรงไฟฟ้า จนกระทั่งต่อมา มีการระบุว่า สามารถตรวจวัดกัมมันตรังสีได้มากกว่าระดับปกติถึง 10 ล้านเท่า (1,000 มิลลิซีเวิร์ต/ชั่วโมง)⁸ ซึ่งผลกระทบจากกัมมันตรังสีที่นักวิชาการตรวจพบนั้นมีมากมาย ยกตัวอย่างเช่น การทำลายองค์ประกอบของเซลล์ ทำให้ไม่สามารถทำงานได้ตามปกติจนถึงขั้นเสียชีวิต ร่างกายพิกลาย และก่อให้เกิดความผิดปกติในเซลล์ร่างกายตามมา ไม่ว่าจะเป็นความผิดปกติเกี่ยวกับระบบกระดูกและการสร้างเม็ดเลือด ทำให้เม็ดเลือดขาวมีอายุสั้นภูมิคุ้มกันร่างกายลดลง ร่างกายติดเชื้อง่ายขึ้นเกิดภาวะโลหิตจาง หรือความผิดปกติเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ทางเดินอาหาร ระบบไหลเวียนโลหิตและระบบประสาท รวมถึงในกรณีที่ผลกระทบไม่ปรากฏชัดเจน (Stochastic Effects) ได้แก่ การกลายพันธุ์ เนื้องอก ผลต่อเด็กในครรภ์ และมะเร็งชนิดต่างๆ ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลกระทบจากรังสีในระยะยาวอันเป็นปัญหาสำคัญต่อการกำหนดค่าเสียหายทางสุขภาพร่างกายทั้งสิ้น⁹

ปัญหาดังกล่าวเป็นความเสียหายที่เกิดจากการที่ผู้ที่ก่อความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษและส่งผลกระทบต่อสังคมประชาชนที่อยู่โดยรอบซึ่ง เป็นความเสียหายด้านสุขภาพและอนามัย โดยนอกจากเป็นความเสียหายที่เกิดผลปรากฏได้ทันที หรือเป็นความเสียหายที่ปรากฏชัดเจน เช่น โรคทางเดินหายใจ โรคผิวหนัง ทำให้เกิดการเจ็บป่วย โดยเฉียบพลันแล้ว ยังมีความเสียหายทางสุขภาพกรณีที่ได้รับสารพิษแต่ยังไม่ปรากฏอาการอีกด้วย โดยสารพิษนั้นจะทำการสะสมภายในร่างกายก่อให้เกิดความเสียหายในภายภาคหน้า หรือสารพิษเข้าสู่ร่างกายแล้วก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบโครโมโซมภายในร่างกายเสียหายจึงต้องมีการติดตามผลความเสียหายเป็นระยะเวลานาน ซึ่งความเสียหายดังกล่าวเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นจากภายใน โดยส่วนมากผลความเสียหายนั้น มีโอกาสที่จะเกิดเป็นมะเร็งได้มากกว่าบุคคลโดยทั่วไป และหากว่าเป็นผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ หากคลอดออกมาแล้วอยู่รอดก็อาจที่จะมีพัฒนาการการเติบโต หรือทางด้านสมองที่ช้ากว่าบุคคลปกติ ในความเสียหายที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้เอง การเจ็บป่วยที่จะแสดงผลให้เห็นปรากฏนั้นจึงต้องอาศัยระยะเวลาในการแสดงผลในอนาคต และแม้แต่ผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ ก็ยังไม่สามารถที่จะระบุได้ว่าความเสียหายนี้จะเกิดขึ้นเมื่อใด กรณีดังกล่าวนี้ เมื่อมีข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลแล้ว ในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในชั้นศาล ก็ควรมีการค้นหาความจริงโดยการเดินเผชิญสืบ ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดความชัดเจนในข้อเท็จจริง เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อม

⁸ ตัวอย่าง www.oaep.go.th/dt_news1.php?id=964

⁹ ดร.ภญ.เกษร เทพแปลง, ผลกระทบต่อสุขภาพของสารกัมมันตรังสี, สำนักงานความปลอดภัยแรงงาน.

บางเรื่องอาจไม่สามารถพิจารณาได้จากพยานเอกสาร หรือพยานบุคคล แต่เป็นเรื่องที่ต้องประจักษ์ด้วยสายตาตนเอง เช่น ปัญหาในเรื่องกลิ่น ปัญหาสภาพน้ำที่เน่าเสีย เป็นต้น เพราะหากไม่มีการดำเนินการดังกล่าวแล้ว ศาลก็ไม่อาจที่จะกำหนดค่าเสียหายต่อสุขภาพของผู้เสียหายได้อย่างชัดเจน อีกทั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น ยังคงเกิดขึ้นต่อเนื่องไปถึงในอนาคตภายหน้าอีกด้วย ดังนั้น จึงเห็นควรที่จะมีการแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 96 วรรค 2 ให้มีครอบคลุมไปถึงการรักษาทางสุขภาพของผู้เสียหายอย่างต่อเนื่องและในอนาคตด้วย

ในส่วนการกำหนดค่าเสียหายนั้น ศาลมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ซึ่งเป็นการกำหนดโดยใช้ดุลพินิจศาล และเป็นการกำหนดค่าเสียหายในลักษณะที่มีการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายที่ไม่มีความต่อเนื่อง ซึ่งผู้ศึกษาได้กล่าวมาแล้วว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมนั้นยังมีผลต่อเนื่องถึงอนาคตด้วย

ผู้ศึกษาเห็นว่า ในการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิพากษาคดีในเรื่องของค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทน หรือค่าอื่นใดในคดีสิ่งแวดล้อม ศาลควรที่จะคำนึงถึงสิทธิของประชาชนที่จะต้องได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดอันรับรองสิทธิของประชาชนเอาไว้ และส่วนการลงโทษนั้นควรคำนึงถึงให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในเชิงลงโทษหรือค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damages) มาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้น การนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 มาใช้กำหนดนั้น ย่อมไม่มีความเหมาะสม จึงสมควรให้มีการบัญญัติในเรื่องของการกำหนดค่าเสียหายเป็นหลักการโดยเฉพาะในคดีสิ่งแวดล้อมโดยตรง โดยบัญญัติดังนี้

“ในการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ควรที่จะกำหนดให้ผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทน ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเนื่องไปจนถึงในอนาคตอันเนื่องมาจากความผิดของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย โดยอาจจะกำหนดความรับผิดนี้ในระยะเวลาที่แพทย์ นักวิทยาศาสตร์ นักสิ่งแวดล้อม ได้ทำการศึกษาวิจัยแล้วว่าความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้นในภายภาคหน้าต่อไประยะเวลาเท่าใด ให้ศาลพึงกำหนดตามนั้น”

ในการกำหนดค่าเสียหาย ค่าสินไหมทดแทน และค่าเสียหายที่เกิดขึ้นในอนาคตอย่างต่อเนื่องนี้ ก็เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและถือเป็นการสนับสนุนหลักการของค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ควรนำมาใช้ในคดีเช่นนี้ไปในขณะเดียวกัน